

Міністерство освіти і науки України
Комунальний заклад вищої освіти «хортицька національна навчально-
реабілітаційна академія» запорізької обласної ради
Факультет спеціальної освіти та соціально-гуманітарних наук
Кафедра спеціальної освіти

КВАЛІФІКАЦІЙНА (МАГІСТЕРСЬКА) РОБОТА

Педагогічний супровід індивідуалізованого інклюзивного навчання
молодших школярів з порушеннями пізнавальної діяльності

Виконала студентка: 2 курсу СОМ-2
освітньо-професійна програма Спеціальна освіта
спеціальність 016 Спеціальна освіта
(шифр і назва спеціальності)

А. Б. Лисенко

(ініціали та прізвище)

Керівник Позднякова О. Л.
(посада, вчене звання, науковий ступінь, прізвище та ініціали)

Рецензент Ніколенко Л.М.
(посада, вчене звання, науковий ступінь, прізвище та ініціали)

Запоріжжя – 2024

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота магістра «Педагогічний супровід індивідуалізованого інклюзивного навчання молодших школярів з порушеннями пізнавальної діяльності»: 88 с., 7 табл., 2 рис., 61 джерело, 5 додатків.

Об'єкт дослідження – процес інклюзивного навчання молодших школярів.

Предмет дослідження – педагогічний супровід індивідуалізованого інклюзивного навчання молодших школярів з порушеннями пізнавальної діяльності.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити програму педагогічного супроводу індивідуалізованого навчання молодших школярів з порушеннями пізнавальної діяльності.

Методи дослідження – аналіз; синтез; індукція; дедукція; порівняння; узагальнення; педагогічний експеримент, якісний і кількісний аналіз результатів.

У роботі розглянуто основні поняття, обґрунтовані складові програми педагогічного супроводу індивідуалізованого інклюзивного навчання молодших школярів з порушеннями пізнавальної діяльності. Презентовані результати розробки та впровадження програми педагогічного супроводу.

Наукова новизна дослідження полягає у подальшому обґрунтуванні умов індивідуалізованого інклюзивного навчання молодших школярів з порушеннями пізнавальної діяльності.

Практична значущість дослідження полягає у розробці програми педагогічного супроводу, яка складається з трьох блоків: корекційно-розвиткова робота із дітьми, розвиток інклюзивних умінь педагогів, розвиток компетентності батьків.

ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД, ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЯ, ІНКЛЮЗИВНЕ НАВЧАННЯ, МОЛОДШІ ШКОЛЯРІ, ПОРУШЕННЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

ВСТУП

Актуальність магістерського дослідження зумовлена тим, що вимоги сучасного суспільства до організації розвитку дітей з особливими освітніми потребами (далі – ООП) в закладах освіти значно зросли, адже стало очевидним, що ці діти потребують не лише корекційної-реабілітаційної допомоги, а спеціально організованого педагогічного супроводу, що передбачає комплексну безперервну роботу з дитиною, у якій задіюється команда фахівців та батьки.

Аналіз стану навчальних навиків та загальної навченості дітей з ООП часто виявляє їхню шкільну дезадаптацію, порушення поведінки та низьку успішність, що спонукає вчених шукати шляхи зміни ситуації на краще. Одним з найбільш значимих рішень є індивідуалізація освітнього процесу в умовах інклюзивного навчання. У цілому необхідність упровадження індивідуалізації навчання дітей відображено у низці нормативно-правових актів України, зокрема, законах України «Про освіту», «Про внесення змін до деяких законів України про освіту з організації інклюзивного навчання»; наказах Міністерства освіти і науки України «Концепція розвитку інклюзивної освіти», «Про затвердження Положення про спеціальні класи для навчання дітей з особливими освітніми потребами у загальноосвітніх навчальних закладах» та інших.

Зокрема сьогодні в спеціальній освіті активно дискутується проблема індивідуалізації педагогічного супроводу дітей з порушеннями пізнавальної діяльності, адже частина дітей цієї групи в силу складності порушень не відвідують школу, а інша – потребують якісної організації педагогічного супроводу інклюзивного навчання. Практичний досвід роботи інклюзивно-ресурсних центрів вказує на потребу саме в індивідуалізації навчання, адже робота з дітьми з порушеннями пізнавальної діяльності в умовах загальноосвітньої школи не завжди вдовольняє усі їхні особливі освітні

потреби. Крім цього, проблема організації педагогічного супроводу індивідуалізованого інклюзивного навчання дітей з порушеннями пізнавальної діяльності набуває особливого суспільного значення, оскільки його завданням є не лише підвищення якості інклюзивного освітнього процесу в цілому та зростання інклюзивної компетентності вчителів, а й забезпечення доступу до якісної освіти всім здобувачам.

У науковому полі проблематика педагогічного супроводу розкривається у багатьох вітчизняних дослідженнях. Зокрема, у роботах С. Бадера [1], С. Бурсової [4], С. Занюк [17], Л. Ізотова [18], А. Килівник [21], С. Конопляста [22], В. Кобильченко [23], С. Коляденко [27], А. Крамаренко [28], Н. Мойсеюк [34] та інші.

Проблематика інклюзивного процесу у єдності всіх складових (забезпечення якісної освіти дітьми з ООП, розвиток професійної компетентності учителів, формування команди фахівців, залучення батьків до інклюзивного процесу тощо) осмислюється в роботах В. Бондаря [2], М. Буйняк [3], Л. Гречко [9], Л. Даниленко [10], І. Демченко [11], А. Колупаєва [26], Н. Мирончук [33], Н. Софій [20], О. Писарчук [37], Г. Пономарьова [40], Л. Прохоренко [41], Ю. Сілявіна [50]; Г. Хворова [53], І. Ярмошук [55] та інші.

Специфіка та механізми організації навчання дітей молодшого шкільного віку з порушеннями пізнавальної діяльності визначається в роботах Л. Вавіної [5], Н. Гладких [7], І. Гладченко [8], Р. Дутковська [13; 14; 15], І. Єрьоменко [36], Т. Ілляшенко [19], В. Липа [30], С. Миронова [31; 32], І. Омельченко [35], Л. Прохоренко [41; 42], Т. Сак [46; 47], В. Синьов [48; 49], Н. Стадненко [51] та інші.

Актуальність та затребуваність визначеної проблеми, а також необхідність вирішення означених протиріч, зумовила вибір теми магістерської роботи у такій редакції: «Педагогічний супровід індивідуалізованого інклюзивного навчання молодших школярів з порушеннями пізнавальної діяльності».

Об'єкт дослідження: інклюзивне навчання молодших школярів.

Предмет дослідження: процес педагогічного супроводу індивідуалізованого інклюзивного навчання молодших школярів з порушеннями пізнавальної діяльності.

Мета: теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити програму педагогічного супроводу індивідуалізованого навчання молодших школярів з порушеннями пізнавальної діяльності.

Завдання дослідження:

1. Здійснити аналіз психолого-педагогічної літератури з проблеми педагогічного супроводу індивідуалізованого інклюзивного навчання школярів з порушеннями пізнавальної діяльності.

2. Дослідити актуальний стан педагогічного супроводу індивідуалізованого інклюзивного навчання дітей з порушеннями пізнавальної діяльності.

3. Розробити програму педагогічного супроводу індивідуалізованого інклюзивного навчання молодших школярів з порушеннями пізнавальної діяльності.

4. Експериментально перевірити ефективність впровадження програми педагогічного супроводу індивідуалізованого інклюзивного навчання дітей з порушеннями пізнавальної діяльності.

Методи дослідження: Відповідно до завдань дослідження використовувались такі методи: *теоретичні:* аналіз; синтез; індукція; дедукція; порівняння; узагальнення одержаних відомостей із педагогічної та психологічної літератури з метою визначення теоретико-методологічних засад проблеми дослідження; *емпіричні:* педагогічний експеримент – для визначення актуального стану педагогічного супроводу індивідуалізованого інклюзивного навчання та перевірки ефективності програми супроводу; якісний та кількісний аналіз отриманих результатів.

Експериментальна база. Дослідження проводилось на базі Запорізької гімназії № 85 Запорізької міської ради та Запорізької гімназії № 33 Запорізької міської ради.

Апробація результатів дослідження. Зміст і результати дослідження оприлюднені на:

Міжнародній науково-практичній конференції «Освітні і культурно-мистецькі практики в контексті інтеграції України у міжнародний науково-інноваційний простір» (м. Запоріжжя, 26-27 жовтня 2023).

Зміст і результати дослідження висвітлено у 1-й публікації (тезах конференції):

Позднякова О. Л., Лисенко А. Б. Результати вимірювання інклюзивно-педагогічних умінь вчителів закладу середньої освіти, як складника їхньої готовності до організації інклюзивного навчання. *Стратегічні орієнтири освіти та реабілітації в умовах воєнного стану та повоєнного часу: проблеми, рішення, перспективи* : збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, 26-27 жовтня 2023 р.) / за заг. ред. В. В. Нечипоренко. Запоріжжя : Вид-во Хортицької національної академії, 2023. 764 с., С. 311–315.

Структура кваліфікаційної роботи магістра. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (61 джерело, з них 5 – іноземною мовою), 7 таблиць, 2 рисунки, 5 додатків. Обсяг 88 сторінок, з них 59 сторінок основного тексту.

ВИСНОВКИ

1. Педагогічний супровід індивідуалізованого інклюзивного навчання молодших школярів з порушеннями пізнавальної діяльності – комплекс заходів, що дозволяють мінімізувати труднощі молодших школярів із порушеннями пізнавальної діяльності у інклюзивному освітньому процесі шляхом науково обгрунтованого добору інноваційних технологій, методик, методів, форм і засобів навчання. Складовими педагогічного супроводу є корекційно-розвиткова робота з дітьми, які мають порушення пізнавальної діяльності; розвиток корекційно-методичної компетентності батьків; здійснення заходів з підвищення компетентності педагогів з організації індивідуалізованого інклюзивного навчання.

До груп дітей з особливими освітніми потребами, що мають порушення пізнавальної діяльності відносяться такі: із порушеннями інтелекту, із затримкою психічного розвитку, із порушеннями слухової або зорової функції, із мовленнєвими порушеннями, порушеннями функцій опорно-рухового апарату, що виявляють такі психолого-педагогічні характеристики як: коротка тривалість продуктивної роботи, швидка втомлюваність, низька працездатність, висока виснажливність нервової системи, знижений інтерес до навчання, труднощі самоорганізації. Кожна з груп дітей із порушеннями пізнавального розвитку, які навчаються і інклюзивному освітньому закладі характеризується особливостями інтелектуальних здібностей, нервової діяльності, психічних процесів, проявів емоційно-вольової сфери та потребує індивідуалізованого підходу зі сторони педагогів.

Особливостями індивідуалізованого інклюзивного навчання молодших школярів з порушеннями пізнавальної діяльності є: формування позитивних мотивів діяльності та пізнавальної потреби; спрямованість на організацію самостійної навчальної діяльності, формування комплексу знань, способів дій в освітньо-розвивальному середовищі початкової школи; забезпечення

корекційної допомоги, а також диференційоване визначення змісту, обсягу, ступеня складності навчальних завдань і способів дій. Реалізація окреслених характеристик може забезпечити ефективну індивідуалізацію інклюзивного навчання без значної перебудови змісту освіти, методів, форм і прийомів навчання у молодшій шкільній ланці.

2. Методика визначення актуального стану організації педагогічного супроводу індивідуалізованого інклюзивного навчання молодших школярів з порушеннями пізнавальної діяльності: по-перше, чітке визначення складових педагогічного супроводу з врахуванням особливостей порушення пізнавальної діяльності здобувачів освіти, їхніх батьків та громади. По-друге, осмислення сутності кожної зі складових, що дозволяє вибудувати перелік найбільш значимих показників ефективного педагогічного супроводу (засвоєння молодшими школярами з порушеннями пізнавальної діяльності навчальної програми, сформованість у дітей навичок організації навчальної діяльності (цілеспрямованість; навчальна мотивація; пізнавальна активність; самостійність); розвиненість у педагогів ціннісного ставлення до індивідуалізованого інклюзивного процесу та сформованість у них інклюзивно-педагогічних умінь. По-третє, підбір валідних інструментів вимірювання до кожного з визначених показників, що дозволить найбільш точно визначити стан досліджуваної готовності.

3. Розроблена експериментальна програма педагогічного супроводу індивідуалізованого інклюзивного навчання молодших школярів з порушеннями пізнавальної діяльності складається з трьох блоків: (1) введення в навчальний процес корекційних компонентів, (2) розвиток у дітей навичок самоорганізації навчальної діяльності та (3) розвиток у педагогів ціннісного ставлення до індивідуалізації навчання дітей з порушеннями пізнавальної діяльності, а також розвиток у них інклюзивно-педагогічних компетенцій.

Завданнями програми педагогічного супроводу індивідуалізованого інклюзивного навчання молодших школярів з порушеннями пізнавальної

діяльності визначені такі: забезпечення корекційної спрямованості освітнього процесу, розвиток навичок самоорганізації навчальної діяльності молодших школярів, індивідуалізація навчальних програм згідно з особливостями порушення, командний супровід індивідуалізованого інклюзивного процесу.

4. Для виявлення ефективності впровадженої програми педагогічного супроводу індивідуалізованого інклюзивного навчання дітей з порушеннями пізнавальної діяльності була проведена повторна діагностика розвитку визначених показників. Виявилось, що експериментальна програма вплинула на всі показники аналізу дослідження, що доводить її дієвість та ефективність.

Отже, мета магістерської роботи досягнута, завдання, поставлені на початку роботи реалізовані. Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів обраної проблеми. Доцільним є продовження ровідок за напрямом підвищення якості педагогічного супроводу індивідуалізованого інклюзивного навчання. Зокрема, інтерес викликають засоби залучення батьків дітей з порушеннями пізнавальної діяльності до заходів корекційно-розвиткового характеру під час навчання.